

Thema 'Schuld, zonde en boete'
'omgaan met een schuldgevoel'

Hallo Piet,

Je informeerde of ik een pastorale situatie kende die het thema "schuld en boete" in zich draagt. Nog altijd koester ik de ervaring die ik opdeed met een hele lieve, oude, maar ernstig depressieve meneer. Het is al jaren geleden en het kan niet anders of hij is al overleden en vast en zeker toen goed opgevangen...

Dat dat niet voor hem zou zijn weggelegd: daar was hij als de dood voor.

Hij droeg een grote schuld met zich mee, vond hij. Als sluismeester had hij een ambtenarenbaan en had hij dus loyaal te zijn aan de heren van de overheid. In dit geval de mannen van het Waterschap.

Op aangeven van de dijkgraaf had hij water te lozen of in te nemen. De dijkgraaf bepaalde de hoeveelheid kubieke meters. Maar er waren ook de boeren.... Af en toe kwam een boer langs gereden en bezocht hem thuis. Een klein overheidshuisje nabij de sluis. 13 kinderen op bevel van de pastoor, die jaarlijks kwam informeren.... 14 monden te voeden en dan had hij zichzelf voor het gemak even niet meegeteld. Zo was hij.

Het belang van de boer ging nogal eens tegen het belang van de dijkgraaf in. Op gezette tijden wat meer water naar zee hielp het gewas op het land en soms moest de stroom net andersom dan de dijkgraaf wenste. De boeren vereerden hem op kistjes groente en aardappelen of er liep "maar zo" een varken achter het hek bij het sluiswachtershuis. De aan Koningin en Vaderland trouwe sluiswachter bezweek voor de weelde van niet honger lijden en sjoemelde met de cijfers en hield zo nu en dan de sluisdeuren langer open (of dicht) dan nodig.

Op hoge leeftijd ontstaat er een niet te definiëren of oorzakelijk te begrijpen angst voor de dood bij de man. Hij raakt er zo door geobsedeerd dat een opname bij de GGZ onvermijdelijk wordt. In het gesprek met de psycholoog komt hij met z'n grote angst voor z'n Maker. "Die wil me niet kennen en moeder Maria is bedroefd over me. Ze zal geen voorspraak voor me willen doen. Ik ben reddeloos verloren en aan het hellevuur overgeleverd"

De psycholoog is erg met de man begaan. En doet iets unieks. Er wordt een brief geschreven naar de commissaris van de koningin. Deze doet onmiddellijk mee en schrijft, met handtekeningen, stempels en een echt zegel, een vlammende ontschuldigingsbrief. Hij behoeft zich geen zorgen te maken, maar kan rekenen op vrijspraak. Er bestaat eenvoudigweg niet de last van een schuld over falend functioneren of het marchanderen met de wet. Hij kan in vrede sterven, zo schrijft de vertegenwoordiger van Hare Koninklijke Majesteit.

De man knapt er echter geen sikkepit van op. Ten einde raad dan toch maar de Geestelijk Verzorger erbij gehaald. Die kan onder de gegeven omstandigheden onmogelijk meer schade aanrichten dan er al is. Zo kom ik in beeld en hoor het verhaal.

"wat hebt u nodig om echt bevrijd te zijn van deze last en schuld?" , vraag ik. "Ik heb vergeving van mijn Maker nodig" verzucht de man. "Nu ben ik protestant", zeg ik, "maar weet wel van de biecht en boete doen. Zou u dat kunnen helpen?" "Dat u daar mee komt! Ik durfde er niet over te beginnen, omdat ik denk dan voor gek verklaard te worden. Ik ben hier wel, maar daarom nog niet gek begrijpt u?"

Ik heb contact gezocht met een bevriende pastoor en deze de situatie voorgelegd. Die is hoogstpersoonlijk gekomen in vol ornaat en met alle toeters en bellen. Oprecht en

welgemeend.

Aan mijn meneer is de biecht afgenomen en in de katholieke kerk op z'n dorp zijn we de plichtplegingen gaan doen die de pastoor hem had opgelegd, teneinde absolutie te kunnen ontvangen. Met overgave deed hij wat hem was opgedragen. Hij wilde niet van een goedkoop: "laat maar zitten" weten en leerde mij dat genade groots is, maar nooit goedkoop.

Ik denk, dat er veel mensen zijn, die nog rondlopen met schuldgevoel over dingen uit het verleden. Het kan mensen goed doen om een schuld serieus genomen te krijgen en daadwerkelijk werk te kunnen maken van ontschuldiging. Maar moet dat altijd op zo'n manier? Hoe kom je erachter, wat het beste is voor mensen en welke rituelen kennen we daarvoor in de protestantse kerk?

Ik ben benieuwd naar je reactie,
Hart.gr
Bert

(reactie van Piet:)

Bert,

Daar snijd je toch wel een ingrijpend thema aan. Het gaat over schuld, maar dan ook om meer dan schuld. Schuld in het licht van je geloof, met de naam en betekenis van 'zonde'.

Het gaat dan niet alleen om de vraag, wat doet schuld met mensen? Het gaat ook over de vraag, wat doen mensen met hun schuld(gevoel) in het licht van hun geloof. Ik geef mijn antwoord in twee delen:

deel 1: *schuld en schuldgevoel*, mijn volgende reactie (deel 2) zal gaan over wat er aan de hand is, wanneer ***schuld tot zonde*** wordt in het licht van het geloof. En dan komen we vanzelf terecht bij wat er speelt in jouw ervaring, inclusief het belang en de betekenis van symbolische, of rituele handelingen.

Schuld en Schuldgevoel betreft je eigen levensgeschiedenis en de keuzes en beslissingen die je in het verleden hebt genomen. Dingen, waar je spijt van hebt, en die je niet terug kunt draaien. Daar komt dan vaak nog wat bij, wanneer de gevolgen van blijvende aard zijn. Door jouw schuld!

Hoe kom je daar ooit weer van af?

Als het gaat om onrecht dat je iemand hebt aangedaan, is het te bedenken, dat je dat recht kunt zetten. Dat je daarvoor kunt boeten, een straf uitzitten of eventueel vergeving ontvangen. Van degene om wie het gaat. In dat geval gaat het om schuld, die aan het licht gekomen is, erkend is en als het ware 'betaald' wordt. Ook dan kan het nog lang zorgen voor een last in je leven en een wroeging, maar dan is de prikkel eruit.

Iets anders wordt het als er **onherroepelijke dingen** gebeurd zijn, die tot blijvende schade geleid hebben. Bijvoorbeeld via een verkeersongeval, of doordat je een keer uit je dak gegaan bent. Ook al zou je ontoerekeningsvatbaar verklaard zijn, dan nog blijft het schuldgevoel...

Je kunt er nu achteraf niets meer aan doen, maar je draagt het levenslang met je mee en je moet ermee leren leven... In dat geval gaat het om schuldgevoel dat zich naar jezelf toe gekeerd heeft. Je zult dan met jezelf in het reine moeten komen. Dat kun je haast niet in je eentje, daarvoor zul je iemand moeten zoeken om je daarin te begeleiden..

Daarnaast zijn er zoveel voorbeelden van **stiekeme dingen**. Dingen die nooit aan het licht gekomen zijn. Je zou denken, dat mensen, daar dan gerust mee weg kunnen komen, maar dat is vaak niet zo. Ze zullen het zelf nooit vergeten, weten vaak in details waar het om gaat, hebben er meestal heel

veel last van. En dan hoeft het niet eens om iets heel groots te gaan. Ik heb er nog jaren last van gehad, dat ik mijn ouders, als kind een keer heb voorgelogen. Ik heb het hen pas op latere leeftijd verteld...

Zo kom ik mensen tegen, die pas op oudere leeftijd iets durfden te vertellen, waarvan ze het gevoel hadden: 'ik moet het kwijt!' De opluchting, dat ze het met iemand konden delen, en er als het ware niet mee hoefden te sterven. Hoewel, ook daarvan zijn voorbeelden te vinden, maar vraag niet of ze er gelukkig onder waren...

Waarom weer dit lange verhaal? Omdat er zoveel nuances in zitten...!

De ene mens is de andere niet. Het algemeen gevoel bij schuld is, dat je er voor uit moet komen, en dat schuld pas verdwijnt als het weer goed zit met degene die het betreft. Van je opvoeding, karakter en je eigen ervaringen hangt af, hoe je in je leven met schuld en met schuldgevoel omgaat.

Daar komt nog wat bij. Ga er maar gerust van uit, dat er bij elk schuldgevoel ook een aspect zit, dat te maken heeft met hoe je naar jezelf kijkt. ***Het gaat er niet alleen om dat het weer goed zit met een bewuste ander, maar ook dat het weer goed zit bij je zelf...***

En soms is dat het moeilijkste. Anderen kun je nog ontwijken, maar jezelf kom je altijd weer tegen...

Voor mij is duidelijk: van een schuldgevoel kun je alleen af komen, wanneer je er met iemand over gaat praten. Te beginnen met iemand die je helemaal vertrouwt. In zo'n gesprek wordt vanzelf duidelijk, of en wat voor vervolgstappen er genomen zouden kunnen/moeten worden. Ook als degene om wie het gaat er niet meer is. Ook als het schuldgevoel jezelf betreft.

Het gaat er in elk geval om dat jij er mee verder kunt in jouw leven...

(deel 2): 'Schuld en zonde'

We hadden het al over schuld en schuldgevoel. En nu komt het geloof erbij...

Schuld krijgt de kleur van 'zonde', met de betekenis dat je gezondigd hebt niet alleen tegenover mensen, maar tegenover God. **Dan komt er opeens een hele lading bij.**

Om wat voor lading gaat het dan? Hoe komt het dat de ene mens heel blij is met het geloof en de ander er zwaar onder gebukt gaat? Voor de een betekent het gebed '*vergeef ons onze zonden*' een bevrijding, vanuit het vertrouwen, dat je zonden je vergeven worden. Met het gevoel erbij, dat dat ook heel concreet geldt voor al die dingen waar jij een schuldgevoel over hebt. Voor de ander blijft er het gevoel, dat je maar moet afwachten, of die schuld van jou daar wel onder valt... Bij de een past het beeld van God, als de vergevende Vader, bij de ander, die van rechtvaardige Rechter, die oordeelt over onze daden. Met het mogelijke perspectief van 'eeuwige straf'...

Voor veel mensen heeft het begrip 'zonde' dezelfde betekenis als het begrip 'schuld', maar dan schuld naar God toe. En om die schuld weg te krijgen, of dat schuldgevoel kwijt te raken, moet er ook weer een daad verricht worden, in de vorm van boete, straf, vergelding. Ook hier gaat het denken en beleven twee kanten op:

In de meeste kerken wordt verkondigd, dat de mens naar God toe nooit in staat is zijn zonde te 'betalen' of goed te maken. Gelukkig kent God genade. Dat betekent, dat Hij vergeeft. De zonde verdwijnt niet, maar wordt door Zijn Zoon Jezus op zich genomen. Hij krijgt de straf, die wij zouden moeten hebben. Wij mogen een beroep doen op zijn genade, en dan worden wij vrijgesproken. Met als resultaat, dat wij van de zonde, en dus eigenlijk ook van dat schuldgevoel verlost mogen zijn.

Niet voor niets is het ons met de papepel ingegeven om te bidden:

"t boze, dat ik heb gedaan ziet het, Here, toch niet aan.

Schoon mijn zonden vele zijn maak om Jezus' wil mij rein'.

Ja, en het gevaar is dan, dat het een levensstijl wordt van het automatisme van - ik noem het maar - **'goedkope genade'**. Waarbij je je niet zo druk meer maakt om de zonde, omdat we toch allemaal zondig zijn, en er voor iedereen vergeving is.

Is dat alles?

Zoals ik al noemde bij het wegwerken van de schuld, is er echter ook altijd dat persoonlijke aspect van een schuldgevoel naar jezelf. Jezelf onder ogen komen en daarmee verder moeten. Dat geldt ook als het gaat om de zonde. Jezelf onder ogen komen, maar ook heel persoonlijk God onder ogen komen. Naast een algemeen gebed om vergeving van zonden: bewust of onbewust, (kortom ingedekt voor alles), blijft er altijd dat moment van het gevoel over de heel specifieke dingen die je gedaan hebt. Met de onzekerheid (omdat je het niet voelt), of dit wel echt vergeven wordt.

In die zin kan er de behoefte zijn aan iets concreets, zoals een boetedoening. De katholieke kerk is daar altijd heel sterk in geweest. Via de biecht, opdrachten ('pater nosters, rozenkrans), maar ook bedevaarten, en vooral in de kerkgeschiedenis 'aflaten' (afkopen). En mensen zijn daar gevoelig voor (zie ook de offerpraktijken, en misschien ook wel de 'afkoop'-collectes), zoals ook in jouw verhaal van de sluiswachter...

Je kunt ook anders tegen de zonde aankijken.

Voor mijzelf vind ik het zo jammer, dat het woord 'zonde' op die manier toegepast wordt op een concrete daad. En dat op die manier een daad, soms helemaal los van de persoon die die daad verricht heeft, al bestempeld wordt als 'zonde'. Zonder aandacht voor specifieke overwegingen of omstandigheden van de betrokkene.

Als je het Bijbels verkent, kom je bij de betekenis van 'zonde' terecht bij 'het doel missen'. Het doel in dit geval als de relatie met God. Bij zonde gaat het in de Bijbel meer om wat er in de relatie met God gebeurt, dan om de daad zelf, waar dan een etiket van zonde op geplakt wordt. Zondigen eerder in de beteken is van het verbreken van de relatie (cq het contact) met God dan in specifieke dingen, die je doet. Het kan ook niet zo zijn, dat een ander bepaalt wat jouw zonde is: dat is in principe een zaak tussen God en jouzelf. De zonde vindt plaats in principe plaats in het hart van de mens en in zijn levenshouding.

Waar sprake is van het verbreken van een relatie, daar is het woord 'zonde' van toepassing.

Bij het kwijtraken van de zonde gaat het dan eerder om het herstellen van een relatie. En zoals je weet, doe je dat niet met geschenken, of goedwillend gedrag, maar met een oprecht hart. Dat vinden we ook terug in de Bijbel (zie bijvoorbeeld Psalm 51 en speciaal de verzen 18 en 19).

De kern van zondigen is dat je God uit zicht geplaatst hebt. Een antwoord daarop zou je eerder moeten zoeken in het je bewust worden van zijn aanwezigheid en in het jezelf open en bloot durven geven in al je kwetsbaarheid. Het is haast een **zoeken en terugvinden van je eigen authenticiteit**. Dus ook een zoeken om jezelf en de ander weer onder ogen te durven komen.

Dat is ook een antwoord op de goedkope genade: zelf in beweging komen en niet met de armen over elkaar de genade over je heen laten komen...

En nu het pastoraat...

De vraag is dan: hoe moet je, hoe kun je daar pastoraal mee om gaan.

Pastoraat begeeft zich in het leven en beleven van de ander. Dus ook in zijn traditie, beeldvorming en denkwereld. Het is een vorm van 'een eindje meelopen', of 'meerijden op de treeplank'. Dat vraagt om bescheidenheid. De ander houdt de regie, de ander maakt de keuzes.

Wat kun je op die manier bieden? Via een luisterend oor een ruimte, waar de ander zo zichzelf kan zijn, dat hij kan delen. Dat er iets van 'samen' ontstaat met de mogelijkheid je bewust te worden van wat je ziet en hoe je kijkt. Pastoraat als ordenen en samen zoeken naar het gewicht van waar het omgaat en van mogelijkheden om te 'helen'. Zo, dat de dingen een plaats kunnen krijgen, waarbij

sprake is van vrede (= alles op zijn plaats), zodat je weer verder kunt. De dingen veranderen niet, die kun je niet wegnemen. Wel de wijze waarop je ernaar kijkt en het verhaal, dat erbij verteld kan worden en de betekenis die je eraan kunt geven.

Dus in gesprek gaan, zo dat de ander zelf dat gesprek met zichzelf kan voeren, zo persoonlijk, dat er iets van de aanwezigheid van God ervaren kan worden.

Dan wordt vanzelf duidelijk, welk ritueel zou kunnen passen bij dat persoonlijke gebeuren. Een ritueel, let wel!, niet als een truckje om iets tot stand te brengen, maar als een uitdrukking en bevestiging van wat er al ervaren is!

Dan zijn er geen standaard rituelen, wel rituelen die beschikbaar zijn en eventueel betekenis hebben of kunnen krijgen voor degene om wie het gaat.

tot schrijfs maar weer...

Piet